

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת ויקרא (זכור) – צו תשע"ו לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקקי"א

פרשת ויקרא (זכור)

ויכין שבני ישראל היו משוקעים בשיעבוד במצרים בחומר ובלבנים, לא היו מסוגלים להגיע למדריגה זו שיוכלו לקבל מאמר ה' מפני הקב"ה. רק משה רבינו היה היחידי מהכלל ישראל שלא היה במצרים, והיה לו הרחבת הדעת בתורה ועבודה ודביקות בקונו, מתבודד מבני אדם, וינהג את הצאן אחר המדבר (ג-א), על כן קרא ה' רק אליו. ואם כי גם אהרן היה נביא ה' במצרים (רש"י שמות ד-ז), והוא מטעם שלא היה שבת לוי בשיעבוד (רש"י שם ה-ד), מכל מקום לא היה באותה הרחבת הדעת שהיה לו למשה, ולא היה דומה נבואתו לנבואת משה, וכמבואר ברמב"ם (שם) דהנביאים מעלות מעלות הן, ושפיר מובן מה שקרא ה' למשה דייקא.

אמנם במתן תורה הרי זכו כולם לנבואה לשמוע קול ה' בכח, שנתעלו כל ישראל במעלה נפלאה, עד שאני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם (תהלים פב-ז), ואם כן אחרי מתן תורה למה קורא ה' רק למשה. אך יש לזה שתי סיבות, חדא, כי ישראל עצמם ויתרו על כך, וכמו שאמר הכתוב (דברים ה-ב) ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו וגו', קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו, ואת תדבר אלינו וגו'. וברש"י התשתם את כחי כנקבה וכו', כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני ע"כ. שנית, כי חטאו אחר כך בחטא העגל ונפלו ממדריגתם, חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון (עבודה זרה ה.), ואינם ראויים עוד לשמוע את קול ה' בהדר, על כן קרא ה' רק את משה מאהל מועד. וזהו הדברי כבושין לבני ישראל, ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד, בזה מונח תוכחה

ויקרא אל משה וגו' (א-א). ברש"י צא ואמור להם דברי כבושין, בשבילכם הוא נדבר עמי וכו' ע"ש. והקשו המפרשים דאין זה דברי כבושין, אדרבה אומר להם דברי שבח, שדיבור ה' אליו הוא רק בזכותם. ונראה דהנה כבר דברנו (בדרשת ז' אדר העל"ט) דעצם הדבר שקרא ה' למשה בלשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, יש בזה דברי כבושין לישראל, אשר הם לא זכו למדריגה זו.

אך באמת כבר קרא ה' למשה בלשון חבה גם בסנה כמו שנאמר (שמות ג-ד) ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה, לשון חבה. וכמו כן במתן תורה נאמר, ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' (שם ט-ג). אמנם שם מובן מה שקרא ה' רק למשה ולא לשאר בני ישראל, דמבואר ברמב"ם (ה' יסודי התורה ז-א) אין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד. אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו, כשיכנס לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן, והולך ומזרו עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו פנויה תמיד למעלה, קשורה תחת הכסא, להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחכמתו של הקב"ה כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו, מיד רוח הקודש שורה עליו ע"כ.

לו לרעה ע"כ. וכבר נתקשו המפרשים, וכי משוא פנים יש בדבר, ששאל הפסיד את המלוכה כבר בחטא אחד, ודוד שחטא בכפליים לא הפסיד מלכותו. ובשיר מעון (לפרשת זכור ס:) ביאר, כי מי שיקר דבר ה' אצלו, רק תאוותו הטעהו, יש לו כפרה, כי עתה יצרו גברו, ואחר כך יחזור בתשובה ולא יחטא עוד, אבל מי שממאס במצוה זו, זה עלול לחטוא בקל בלא דבר, ולא ישוב עוד, כי הדבר מצוה הלזו איננה חשובה בעיניו. והנה שאל טען אם האנשים חטאו הבהמה והצאן מה חטאו, ולא היה מקובל עליו מצוה זו, וזה היה חטאו בזה, וזה יען 'מאסת' דבר ה', וימאסך מלך, מה שאין כן דוד מלך ישראל ע"כ.

וּנְרָאָה דהנה באור החיים הק' (פ' ואתחנן) פירש הכתוב, ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום (ד-ד), על פי מה שכתב הרמב"ם (ה' יסודי התורה ו-ב) וזה לשונו, ו' שמות הם הוי"ה וכו'. כל המוחק אפילו אות אחת מז' שמות אלו לוקה, כל הנטפל לה' מלפניו מותר למוחקו וכו', מלאחריו כגון ר' של אלקיך, כס של אלקיכם, אינם נמחקים, והרי הם כשאר אותיות של שם שהשם מקדשם ע"כ. והוא מה שנתכוין לומר להם במאמר ואתם הדבקים בה', פי' לפי ששם זה המיוחד שם הוי"ה אין אות נדבקת ונסמכת לו מלאחריו אלא מלפניו כגון לה' בה' כה', ואותיות אלו אין בהם קדושה ומותר למוחקם, ואם כן תהיה דביקות ישראל בה' בדרך זה שאין ה' מקדשם, לזה גמר אומר אלקיכם, פי' דביקות זה שאתם דבקים בה' אינה כדביקות האותיות שמלפניו אלא כאותיות שמלאחריו, שהם כס של אלקיכם, שהם קדושים כשאר האותיות של השם עכדה"ק.

וּלְבָאָר הענין על דרך העבודה, דאם כי ישראל קדושים המה, ובוטחים המה בה', מכל מקום יש לפעמים שהאדם חושב, כי הוא הוא העושה ומסדר בעצמו כל צרכיו, רק הוא צריך סיוע לזה מה', ואם כי יודע הוא שלכל פעולותיו הוא צריך סיעתא דשמיא, מכל מקום חושב שהוא בעצמו הוא העושה, והקב"ה הוא המסייע. אך המאמין האמיתי יודע, כי מעשה האדם בעצמו חלושים מאוד מלהשיג צורכו, ואנו רואים בחוש שאין העניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות, אלא יש לו לבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו (קידושין פב.). ולידע כי הקב"ה הוא הממציא לו הכל, פרנסתו ובריאתו וכל צרכיו, רק הוא הוא הנטפל למעשה ה'.

רבה לישראל, שאחר שזכו כבר במתן תורה לשמוע בעצמם קול ה', נפלו ממדריגתם, וה' קורא רק למשה. וצא ואמור להם בשבילכם הוא נדבר עמי, בשביל שאמרתם דבר אתה עמנו ונשמעה, שיתרו על דברי ה', ובשביל שחבלתם מעשיכם ואבדו מדריגת אני אמרתי אלקים אתם, בשביל זה הוא מדבר עמי, וכדי בזיון על ירידתכם מאיגרא רמה לבירא עמיקתא.

*

בהפמורה קרינו איך אמר ה' לשאל (שמואל א טו-ג) עתה לך והכיתה את עמלק, והחרמתם את כל אשר לו, ולא תחמול עליו, והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק, משור ועד שה מגמל ועד חמור וגו', ויבא שאל עד עיר עמלק וירב בנחל. ודרשו חז"ל (יומא כב:) אמר רבי מני על עסקי נחל, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לשאל לך והכית את עמלק, אמר, ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה. ואם אדם חטא בהמה מה חטאה. ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו. יצאה בת קול ואמרה לו (קהלת ז-טו) אל תהי צדיק הרבה ע"כ. וביאר במהרש"א דלכן מוציא הכתוב מפשרו לדרשה, מפני שהדבר ידוע שלא היה עמלק יושב בנחל אלא בהר (במדבר יד-מה), ולמה אמר וירב בנחל ע"ש.

וְאָמַר הכתוב, ויחמול שאל והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר וגו', ויהי דבר ה' אל שמואל לאמור, נחמתי כי המלכתי את שאל למלך, 'כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים' (טו-ט). ולכאורה יש בזה כפל הלשון. - ויבא שמואל אל שאל, ויאמר לו שאל, ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה' (טו-ג). והיא פליאה לומר לשמואל דברי שקר, אחר שלא קיים ציווי ה' במילואו. - ויאמר שמואל החפץ לה' בעולה וגו', כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר וגו' (טו-כב) ופירושו, כי חטא הממרה בדברי ה', הוא כמו החטא שיש במעשה הקוסם, ויש להבין הדמיון שיש בזה.

וּבְגִמְרָא (שם) אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה, שאל באחת ועלתה לו, דוד בשתים ולא עלתה לו ע"כ. וברש"י כמה סמוך ומובטח, ואין צריך לחלות ולדאוג מכל רעה, מי שהקדוש ברוך הוא בעזרו, שהרי מצינו שאל נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה, לבטל מלכותו, ודוד נכשל בשתים ולא עלתה

והנה מי שחשוב שהוא יכול לסדר לו חפציו בעצמו, והוא הוא העושה הכל, והקב"ה הוא המסייע, אם כן הוא מקדים את עצמו קודם לה', רק אחר כך הוא מחכה לטיוע מן השמים, וזה הנטפל להשם מלפניו, שהוא העושה והשם הוא הגומר ונטפל למעשיו, ואז אין השם מקדשו, כי חסר לו עדיין שלימות האמונה. אבל הנטפל לה' מלאחריו, שיודע שאי אפשר לו לעשות בעצמו מאומה, רק קודם הוא השם והוא הוא העושה ומסדר הכל, ורק אחר כך הוא נעשה טפל לה', לעשות כלי אשר על ידו תבא ברכת ה' אליו, וזה שלימות האמונה, אשר ה' מקדשו. ועל זה בא הציווי ואתם הדבקים בה' אלקיכם, שהדביקות שלכם יהיה בה', על דרך הנטפל לה' מאחריו, שזהו דביקות האמיתי, אשר על ידו חיים כולכם היום. (ועיין בזה בשמן ראש ויקרא א-ח דף שיא).

ואיתא בגמרא (שם) בן שנה שאול במלכו (שמואל א יג-א), אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא ע"ש. ויש לומר עוד, כי דוד המלך אומר (תהלים קלא-ב) אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי, וברש"י שויתי ודוממתי עליך נפשי כגמול, שהוא נתון עלי אמו, ונפשי בקרבי לנגדך כיונק שדי אמו ע"כ. והכוונה בזה הוא, כי תינוק היונק שדי אמו, סמוך כולו רק על אמו, ואינו יכול לעשות לעצמו מאומה, וכל ישותו מסור תחת אמו. ובהיות שהאם מכיר זאת, על כן לעומת זה גם מחשבות האם כל היום כולו הוא רק עליו. וכאשר מתבגר ויכול לעשות גם בעצמו, לעומת זה סר גם השגחת האם ממנו. ועל כן אמר דוד, שהוא מבטל כל רצונותיו רק לה', ואינו יכול לעשות מאומה מבלי ה', ונפשי הוא כגמול היונק שדי אמו. ועל דרך זה היה שאול המלך ברוב צדקתו, בן שנה שאול במלכו, כבן שנה, כתינוק שהוא בתוך שנתו, היונק משדי אמו, שכל ישותו בטל לאמו, כן היה שאול סמוך רק על ה', וביטל כל רצונותיו מפני רצונו יתברך שמו.

אמנם כעת אשר התחכם שמואל על דבר ה', לטעון על מה שצוה לו ה' למחות את עמלק, מעולל ועד יונק משור ועד שנה, ואמר אדם חטא בהמה מה חטאה, גדולים חטאו קטנים מה חטאו, על כן אמר ה' עליו כי שב מאחריי, עד עתה היה דבוק לה' מלאחריו, ביטל את דעתו לה', והיה כבן שנה, כגמול עלי אמו, ולא הרהר אחר דברי ה', אבל כעת שב מאחריי, ולכן לא יתקיים את דברי'. ועל זה אמרו שאול 'באחת' ועלתה לו, דאיתא בגמרא (שבת לא:) הן יראת ה' היא חכמה (איוב כח-כח), שכן בלשון יוני קורין לאחת הן

ע"כ. וחטא שאול היה פגם בחכמה שהחכים על דבר ה', ולכן שאול באחת ועלתה לו, כי זלזל בדברי ה'.

*

והנה ברש"י פירש בטעם שאמר ה', משור ועד שנה מגמל ועד חמור, שהיו בעלי כשפים, ומשנין עצמן ודומין לבהמה ע"כ. ולכן כאשר נתקשה שאול, אדם חטא בהמה מה חטאה, ועבור זה המרה פי ה', אמר לו שמואל, 'כי חטאת קסם מרי', מה שמרית פי ה', בטענת כי בהמה מה חטאה, תדע שהטעם שצוה ה' למחותם היא בשביל חטאת קסם, שהם משתמשים בקסמים ובכשפים, והם משנין עצמן לדמות לבהמה, על כן צוה למחות משור עד שנה ומגמל עד חמור.

אמנם מצינו בגמרא (סנהדרין סז:) זעירי איקלע לאכסנדריא של מצרים, זבן חמרא, כי מטא לאשקויי מיא פשר קם אגמלא דאסקוניתא [נעשה החמור דף של גשר, שעשו תחלה את הדף חמור]. אמר ליה אי לאו דזעירי את לא הוה מהדרין לך, מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא ע"כ. הרי לנו כי כח הכישוף נמס אצל מים (ועיין בזה ביערות דבש ח"ב דרוש יג). ומעתה יש לומר דזאת היתה טענת שאול, שאם זה רק משום חשש כשפים הרי יוכל לבדוק אותם על המים. וזהו וירב 'בנחל', הלא יתכן לבדוק אותם על נחלי מים, וממילא ידעו איזהו באמת בהמה. ואולי באמת כן עשה, שמה שהשאיר מהבהמות בדקן על המים, ובזה ידע שלא נשארו רק ממין הבהמות.

*

ואיתא בגמרא (חולין קלט:) הזמן מן התורה מנין שנאמר (בראשית ג-א) הזמן העץ [יתלה על העץ] ע"כ. ונראה הכוונה, כי בתחלת הבריאה כשנברא אדם הראשון, אלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים (קהלת ז-כט), והיינו שהכיר אדם הראשון את קונו, ראה עצמו יחידי בעולם יציר כפיו של הקב"ה, והיה דבוק לה' מלאחריו, להיות דעתו בטל ומבוטל נגד רצון ה'. אך בחטא עץ הדעת נכנס בו יצר הרע לידע מה בין טוב לרע (רש"י שם ב-כה). הוא יודע בעצמו ויוכל להחליט מהו טוב ויש לעשותו, ומהו רע שאין לעשות. ועד שאכל מעץ הדעת לא התחכם לידע מעצמו אלא ביטל דעתו לה', ועץ הדעת בא

להחכים ולשקול בדעתו מהו טוב ומהו רע, ולא להיות תמים עם ה' אלקיך, לקיים בטל רצונך מפני רצונו.

ואלמלי ביטל שאול את דעתו כליל לה', ולא להתחכם על ציויו, והיה הורג את אגג, לא היה נולד המן, כי רק בחמלתו על אגג נולד אויב, מאותה לילה שהשאירו חי, ורק עבור שנתחכם על גזירת ה' בא לידתו, וכמו שיצא בת קול ואמרה אל תצדק הרבה (שם). ואם כן שורשו של המן שבא לעולם, שורשו מאותו חטא של עץ הדעת, שהביאה את האדם להחכים ולשקול בעצמו על כל דבר אם זהו טוב או רע.

והנה מבואר בדברי האר"י ז"ל (שער הגלגולים) שנשמתו של שאול היה מאלו הנשמות שלא נפגמו בחטא אדם הראשון, וביארו בזה מאמרם בן שנה במלכו, שלא טעם טעם חטא, היינו בטעימת אדם הראשון מעץ הדעת. ולכן הפסיד שאול את מלכותו בחטא אחת, כיון שנשמתו היתה כה גבוה ונקיה. מה שאין כן דוד שנשמתו באה מעמקי הקליפות מבנות לוט, ודוד תיקן וזיכך את עצמו, על כן אפילו נכשל בשני דברים, מחלו לו כשעשה תשובה ע"כ. ולפי זה בני אדם החוטאים המתחכמים על דברי ה', יש עליהם מליצה, הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי (תהלים נא-ו), שהם נפגמו במדה זו עוד מחטא אדם הראשון, אבל שאול שנשמתו לא נפגם, היה עליו תביעה עצומה יותר למה התחכם על דברי ה'.

ומבואר במדרש (שמו"ר ג-ג) עד שהאדם הראשון מוטל גולם, הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו, יש שהוא תלוי בראשו של אדם, ויש תלוי בשערו, ויש שהוא תלוי במצחו, ויש בעיניו וכו' ע"ש. וכתוב בעשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (מאמר צבאות ה' ח"א פרק יג) דהנשמות שלא נפגמו בחטא אדם הראשון היו תלויים בקנה של אדם הראשון, שהקנה אינו נהנה מן האכילה ע"ש. ואם כן שאול המלך שלא טעם 'טעם' חטא, היה גם כן תלוי בקנה, האבר היחידי באדם הראשון שלא נפגם, והחטא של שאול לא בא כתוצאה מחטא אדם הראשון, ולכן פגע בו מדת הדין תיכף. וזהו שאמרו שאול 'באחת', נשמתו חצובה מהאבר האחד של אדם הראשון שלא נפגם בחטאו, ולכן עלתה לו, שנפרע עליה בביטול מלכותו.

והנה שאול אמר לשמואל הקימותי את דבר ה', וידוע מה שפירש הרה"ק מרוזין זי"ע, דעל ידי שהשאיר את אגג בחיים נולד המן, ומזה נסתבב נס פורים, שמאהבת הנס קיבלו עליהם את התורה מאהבה (שבת פח.), ועל כן רימו לו באמרו הקימותי את דבר ה', היינו מה שקיימו מה שקיבלו כבר ע"כ.

ויש להוסיף, כי חשיבות ימי הפורים הם מאד נעלים, ומחזקים את בני ישראל בגלותם מדי שנה בשנה. וביארנו במקום אחר בארוכה על מה שביקשה אסתר כתבוני לדורות (מגילה ז.), כי חוץ מקדושת תורה שבכתב, ישנם עוד כ"ד ספרי קודש של נביאים וכתובים וחמש מגילות, אשר גם הם נכתבים בכתב אשורית על הספר ובדיו (מגילה ח.), ויש בהם קדושת התורה. ויש מקום לומר דאף אותן הנשמות אשר אין להם אחיזה באותיות התורה, מכל מקום יש להם על כל פנים שורש וקישור בדברי הנביאים בקדושת אותיות של כ"ד ספרי קודש. – ומגילת אסתר בפשטותה אין בה דברי חכמה כל כך כשאר כתבי קודש, אלא סיפורי דברים של מאורעות הזמן ההוא. ואם יצרפו אותה לספרי הקודש, אז יהיה מקום להאחז בה גם הנשמות הנמוכות ביותר הרחוקים מן הקדושה, ויהיה לתועלת להנשמות שבעיקבתא דמשיחא, שיהיה להם שייכות להקדושה. ועל כן ביקשה כתבוני לדורות, שיצרפו גם אותה להכתובים שיהיה לתועלת להנשמות הנמוכות בדורות העתידים. [שוב מצאתי כעין זה בספ"ק מאור ושמש]. (עיין שמן ראש לפורים ח"א דף ער).

ולכן עשה שאול עבירה לשמה, להשאיר את אגג, ובחמלתו על אגג נולד אויב, שיומשך מזה נס פורים, ויהיה עליו לכל הנשמות הנחשלות שיוכלו להיות מקושר לתורה. וזהו שאמרו וירב בנחל, על עסקי נחל, ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה ע"ש. ואין הכוונה שחס על נפשות העמלקים שצוותה תורה תמחה זכר עמלק, אלא על הנפשות ישראל שלא ימצאו חיות להיות דבוקים באותיות התורה.

והנה כתיבת מגילת אסתר דרשו חז"ל (מגילה ז.) מקרא מפורש בתורה, דאיתא שם, שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות, שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים (משלי כב-ב), שלישים ולא רבעים [בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק, בספר ואלה שמות (יז),

וברש"י שאסתר ביקשה מאת חכמי הדור לקבעם ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים, וזהו ונכתב בספר. ולפי דברי הגמרא אלו יתבאר דבר הכתוב, שאמרה אסתר שבקשתה שתכתב לדורות, 'ונכתב בספר', נרמזת בפסוק כתב זאת זכרון 'בספר', ששם נרמז ענין זה שמגילת אסתר יכתב בין הכתובים.

ואם כן בדברי ה' שאמר כתב זאת זכרון בספר, נרמז כתיבת מגילת אסתר, שעל זה נאמר הלא כתבתי לך שלישים בתורה נביאים וכתובים. ואם אגג היה נהרג, לא היה נולד המן, והיה נחסר מכתובים מגילת אסתר. ועל כן אמר לשמואל הקימותי את דבר ה', מה שאמר כתב זאת זכרון בספר, שבמה שהשארתי את אגג נתקיים דבר ה'.

ובמשנה תורה (כה), ובספר שמואל (א טו), וזה שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעון, עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה (שמות יז-יד) כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה נדכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגילה ע"כ. וכתב המהרש"א מהירושלמי, דלפי זה פירוש הכתוב, הלא כתבתי לך שלישים, נדרש כאומר שמלחמת עמלק מוזכרת בשלשת חלקי כתבי הקודש, תורה נביאים וכתובים ע"כ. ואם כן מתיבת 'בספר' נלמד לכתוב מגלת אסתר לדורות.

וענין זה נרמז במגילת אסתר, בפסוק (אסתר ט-לב) ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר,

פרשת צו

שאכלתם ושתייתם מסעודתו של אחשורוש ע"כ. ולכאורה יש להבין, דמשמע שהיה קשה לו יתור הלשון 'אל תאכלו ואל תשתו', ואם כן במה יתרץ שצמו על שאכלו ושתו בסעודתו של אחשורוש, הרי אם היתה אומרת סתם שיצומו, היינו גם כן מבינים שלא יאכלו ולא ישתו, ויהיה תיקון על מה שאכלו בסעודתו של אחשורוש.

אך הכוונה הוא, כי תכלית הצום היא התשובה, ואם חסר התשובה אין שום תועלת בהצום, וכמו שאמר הנביא (ישעיה נח-ה) הכזה יהיה צום אבחרהו, יום ענות אדם נפשו, הלכוף כאגמון ראשו וגו', הלא זה צום אבחרהו, פתח חרצובות רשע, התר אגודות מוטה וגו'. והנה למה נתחייבו ישראל באותו הדור כליה, משום שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב). ואם לא מכירים גודל החטא, ומקבלים על עצמם שלא יוסיפו לעשות כן עוד, אין חשיבות להצום, ולא תתבטל הגזירה. וזהו שאמרה, וצומו עלי שלשת ימים, אבל זה צריכה להיות יחד בקבלה 'שאל תאכלו ואל תשתו' עוד, לקבל על עצמם שמהיום והלאה לא ישתתפו בסעודות גויים לאכול ולשתות ביחד.

*

אך יש עוד כוונה במה שאמר 'הוא העולה', כי לפעמים אדם כי יקריב 'מכם' קרבן לה' (א-ב), שהקב"ה נוטל

זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח (ו-ב). ולכאורה יש בזה כפל לשון, דתיבות 'הוא העולה' נראה כמיותר. ובספר הדרש והעיון כתב לבאר, דידוע מה שכתוב ברמב"ן (פ' ויקרא) כי כל עיקרו של קרבן הוא, שיראה החוטא כיצד שוחטים את הקרבן, וזרקים את דמו ושורפים את אבריו, ויחשוב בלבו שבאמת היה הוא בגופו ראוי לכל זה, אלא הקב"ה ברוב חסדו וטובו מקבל את גוף הבהמה תחת גופו, וזה מעורר את האדם להרהורי תשובה והרטה על מעשיו הרעים. וזהו שאמר צו את אהרן ואת בניו לאמור, שיאמרו לכל אדם מישראל המביא קרבן, זאת תורת העולה, עיקר התורה והלקח שיש ללמוד מן הקרבן הוא זה ש'הוא העולה', שהוא, המקריב גופו, יהיה העולה, שישים אל לבו לחשוב ולהתבונן, כי כל העבודות שנעשו בבהמה מן הראוי היה לעשותן בו. ואש המזבח תוקד בו, ובעצם צריכה אש המזבח ליקוד בו, בגופו של המקריב, אלא חמל השי"ת על האדם והוא מקבל בהמה תחתיו. אם יבין זאת האדם וישפר את מעשיו, אזי יהיה קרבנו לרצון לפני השי"ת ע"כ.

ועל דרך זה יתבאר מה שמצינו באסתר, שאמרה למרדכי לך כנוס את כל היהודים וגו', וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' (ד-ו). ובילקוט (סימן תתרכ"ו) הקשו, וכי יש אדם צם ואוכל, אלא אתם צמים על

את הצדיק לקרבן כפרה, וכמו שדרשו חז"ל (מ"ק כח). שמינת צדיקים מכפרת, ולמה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה (במדבר כ-א), לומר לך מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתת צדיקים מכפרת ע"ש. וכדאיתא בגמרא (ברכות סב): ויאמר למלאך המשחית בעם רב (שמואל ב כד-טז), אמר ליה הקב"ה למלאך, טול לי רב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות, באותה שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין ע"ש. ועל כן אמר כי לפעמים תורת העולה היא, הוא העולה, שהאדם הצדיק נעשה העולה, אותו צדיק שהוא על מוקדה על המזבח כל הלילה, שמוכן תמיד להשרף על קידוש שמו יתברך, הוא נעשה כלי כפרה כקרבן, לכפר על עונותיהם של ישראל.

ונראה כי גם בעת הגזירה של המן היתה כפרתן של ישראל במיתת צדיק, דאיתא בגמרא (מגילה טו). ותקרא אסתר להתך (אסתר ד-ה). אמר רב התך זה דניאל וגו', ולמה נקרא שמו התך, שכל דברי מלכות נחתכין על פיו ע"כ. ויש להבין למה דייקא כאן נקרא דניאל בתואר התך. ונראה דבתוס' (בבא בתרא ד. ד"ה שכל) כתבו, דאיתא בתרגום שדניאל נהרג אז, דכתיב ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ולא כתיב התם התך, לפי שהרגו המן על שהיה משיב דברים בין אסתר למרדכי ע"ש. וכיון דמיתת צדיקים מכפרת, על כן מיתת הצדיק דניאל כיפרה על עונות בית ישראל, שיוכלו לזכות להישועה. ולכן קראוהו כעת בתואר התך, 'שכל דברי מלכות', היינו הגזירה של מלכות שמים, נחתכין על פיו, נתחכו ונקרעו על ידו, שבמיתתו ביטל וקרע את גזר דינם.

ובענין זה נראה לבאר מה שאמר המלך, ואתם כתבו על היהודים 'כטוב בעיניכם' בשם המלך וגו' (אסתר ח-ח). דהנה במדרש (ב"ר ק-ו) נתעוררו מאי טעמא נשתהה בין אגרות דלהשמיד ולהרוג, ובין אגרות הטובות, שבעים יום, דאלו נכתבו בי"ג ניסן ואלו בכ"ג סיון. ותירצו נגד שבעים יום שסיפדו מצרים את יעקב אבינו ע"ש. וכתוב בדרשות חתם סופר (ל' אדר קפא:), לבאר, כי בהיות שנהרג אז דניאל, לא רצו מרדכי ואסתר לשלוח מיד אגרת הבשורה לשמוח, כי ראוי להיות אבל גדול ליהודים על סילוקו של צדיק דניאל איש חמודות. וגבול נתן לאבלותו שבעים יום, דהרי אפילו מצרים התאבלו על צדיק שבעים יום, אם כן ראוי

שישראל יתאבלו שבעים יום ע"כ. (ועיין שם שכתב עוד טעם על מה שעייב האגרות שבעים יום דייקא ע"ש). ואם כן מצד המלך היו כותבים הבשורה תיכף, רק מרדכי ביקש לעכב שילוח האגרות, להשלים אבילות ישראל על דניאל. וזהו שאמר כתבו על היהודים כטוב בעיניכם, עי"ן עולה שבעים, אם טוב לכם להמתין שבעים יום, תוכלו לעכב בשילוח האגרות, ולהמתין עד יעברו ימים אלו של אבלותו.

*

ונסיים עוד דבר במילי דפוריא, שאמר הכתוב (אסתר ב-יא) ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה. ויש להבין הלשון מרדכי 'מתהלך', דלכאורה הוי ליה למימר 'הולך'. ונראה כי מצינו במשה רבינו, ויהי בימים ההם ויגדל משה, ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (שמות ב-יא). וכתב בחתם סופר (ז): נראה שהוא ספור הענין, בימים ההם אירע מעשה שעל ידי זה נתגדל משה בעיני ה', ומה הוא, כי יצא לראות ולהצטער בסבלות אחיו, והרג המצרי ע"כ. וכן הוא בתנא דבי אליהו (פרק ד) מפני מה זכה משה וכו', שכל ימיו היה מתאנח ומצפה על כבודם של ישראל, שיהיה שלום ביניהם לבין אביהם שבשמים וכו' ע"ש. הרי לנו כי גדולתו שזכה להיות רבן של ישראל, בא לו בזכות שיצא לראות בסבלותם של ישראל.

ומצינו כן גם בנשיאי ישראל, שאמר ה' למשה, אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו (במדבר יא-טז). וברש"י אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת הפרך, והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל (שמות ה-יד), עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן (שמו"ר ה-כ) ע"כ.

ואמרו חז"ל (מכות כב) במעלתן של חכמי ישראל, כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי קמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב (דברים כה-ג) ארבעים יכנו, ואתו רבנן ובצרו חדא ע"כ. ופירשו דזהו תכונת נפשם של הצדיקים, שהם מסירים הכאה מישראל, ולזה זכו לגדולתן.

יִדְוֵעַ מאמרם (שבת נה.) דרב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל, אתאי היא אתתא קא צווחת קמיה ולא הוה משגח ביה. אמר ליה לא סבר ליה מר, אוטם אזנו מזעקת דל, גם הוא יקרא ולא תענה (משלי כא-ג) וכו' ע"ש. ואמרו חז"ל (פסחים ג.) דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי. איחלש ואיתנגיד [גוע ופרחה רוחו], כי הדר, אמר ליה אבוה מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה ע"כ. וכתבו התוס' (ב"ב י:) דאמרו הגאונים קבלה בידם רב מפי רב, דעולם הפוך היינו שראה שמואל דהוה קא יתיב קמיה דרב יהודה תלמידו, משום דמיחה בשמואל כנ"ל ע"ש.

*

והנה התורה הקדושה מספרת השתלשלותו של משה, שאחר שנתגדל בבית המלך, ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו', וישמע פרעה את הדבר הזה, ויבקש להרוג את משה, ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וגו', ותלד בן ויקרא את שמו גרשם, כי אמר גר הייתי בארץ נכריה (שמות כ"א). ויש להבין למה סיבב ה' ככה למשה שעתיד להיות רבן של ישראל, להיות יהודי בודד, מופרש מאביו ואמו ומשפחתו, ומכל זרע עם ישראל, ולהתגדל יחידי, גר בארץ נכריה, עד שעברו עליו כן רוב שנותיו, ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברים אל פרעה (ו-ו). ולא עוד אלא שבתוך הימים הללו, היה תקופה של עשר שנים שישב בבית הכלא בבור (תרגום יונתן ב-כא), ולמה עשה ה' ככה.

ויש לומר על פי מה שראיתי לספר, שבעת שהמלך נפוליון כיבש בחזרה תחת ידו מדינת פולין, היו מסיבות שונות שערכו לכבודה של מלכות, לדרוש ולהעלות על הנס את נצחונו של המלך. ובאחד מהמסיבות הללו כיבדו את הגאון רבי בנימין דיסקין זצ"ל אב"ד הוראדנא שידרוש גם כן. והתחיל בפרשתו של יוסף הצדיק, ששמו אותו בבור של נחשים ועקרבים, ושוב לעבד נמכר יוסף, ולא די לו בזה, אלא שהטילו עליו עלילות שקר לבזותו וליטול ממנו חירותו, ולהשימו בבית הסוהר. והדבר מעורר פליאה, הלא ההשגחה עליונה שידעה שנקבע ליוסף

מלכות, למה תלו עליו חבילה של לעג ובזיון למרר את חייו, בשחר טל ימי ילדותו.

אך היא הנותנת, בהיות שיוסף יצטרך להיות מושל על בני אדם, ובידו ימסרו בני אדם להענישם או לחוננם, להחיות או להמית, רצה ה' שיטעום טעם של עינוי ולחץ, ולהרגיש על בשרו התוצאות של עיווי משפט, ועל כן כאשר יתרומם, ושבת המושל ימסרו בידו, יחקור היטב ויחזור בכל דבר ומאורע להגיע לאמיתן של הדברים, כי הוא כבר הרגיש על בשרו לטעום העינוי והצער שיוכל אדם ישר לסבול עבור עלילת שקר. וגם כאשר יצטרך להעניש אדם, יבין הצער של כל יום ויום שמוסיף לו במשפטו. - וסיים שלכן ניטל מתחלה החירות שלנו במדינתנו, כאשר היינו נכבש תחת יד אחרים, כדי שיטעמו העוני והצער של הנחלצים תחת יד עריצים, ונדע איך יש לנו להתנהג עם אזרחיה הנלחצים. והאריך שוב בדברי נועם איך היהודים הם נרדפים ונלחצים מהמושלים עליהם, ויש לקוות שאחר שכל המדינה היו נלחצים שנים רבות, ילמדו מזה איך יש להתנהג עם כל אזרחי המדינה ודפח"ח.

ונראה דוהו שאמר הכתוב, ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף וגו', וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם (שמות א-ח). והכוונה הוא, שכאשר קם מלך לענות בני עמו בחומר ובלבנים, ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך, זהו סימן שהמלך הזה לא הרגיש ולא טעם מעולם מהו עינוי ושיעבוד, ומלך זה לא ידע את יוסף, אשר קודם שיוצאין למלוך מן הראוי הוא שיתייסר בעצמו מתחלה כאשר היה ביוסף. ובהיות שההשגחה העליונה רצתה בקישוי השיעבוד של ישראל, על כן ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, הוא לא ידע על בשרו מה שידע יוסף, ולכן וימררו את חייהם בעבודה קשה.

וכעין זה מצינו באברהם אבינו, שאמר לו ה' לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (בראשית יב-א). ופירשו בו, כי אברהם אבינו היה עמוד החסד, עד שמסר נפשו ביום שלישי למילתו כחום היום, להכניס אזרחים בביתו. ועל כן רצה ה' שיהיה גם הוא אזרח בנסיעתו מעיר לעיר עד הארץ אשר אראך, ובזה יכיר

מה', 'וצדקתך לבן מלך', שגם הוא ישפוט עניי עם ויושיע לבני אביו וידכא עושק.

*

ובזה, נחזור לעניינינו, כי מרדכי הלך בכל יום ויום לדרוש את שלום אסתר ומה יעשה בה, שנה אחר שנה בכל יום ויום, משנת שלש למלכותו עד שתים עשרה למלכותו, לא הסיח דעת גם יום אחד משלום נפש מישאל (ילקוט מעם לעזו ב-יא). ואמרו במדרש רבה (אסתר ו-ח) אמר רבי ברכיה, אמר הקב"ה אתה דרשת בשלום נפש אחת, חייך שסופך לדרוש בשלום אומה שלימה, הדא הוא דכתיב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (י-ג) ע"כ. – וכמו שבימים ההם נתגדל משה במה שהלך לראות בסבלן של ישראל, כן נתעלה גם מרדכי הצדיק במה שהלך לדרוש שלום אסתר. ואם כן בהילוך זה של מרדכי, נעשה גם הוא בעצמותו הולך ממדריגה למדריגה, ומרדכי 'מתהלך', באמצעות לכתו לראות את שלום אסתר, נעשה גם הוא להולך, עד שנתעלה בהליכתו להיות משנה למלך, ודובר שלום לכל זרעו.

ויש להוסיף עוד, כי מה שיצא משה לראות בסבלן של ישראל היה במסירת נפש, שהרג מצרי שהכה ישראל, והוצרך לברוח מאת פרעה להיות נודד כל ימיו חוץ מבית המלך שלא חסר לו כלום, ולהפרד מאבותיו ומאחיו אהרן, לישב בדד, ואף על פי כן לא הביט על נוחיותו, ונכנס בעובי הקורה למעט סבלן של ישראל. – וכמו כן מרדכי הלך במסירת נפש לחצר בית המלך לטובת אסתר, הגם שידע שיצטרך להפגש עם המן ולא יכרע ולא ישתחוה לו, ויתמלא בזה המן חימה, ויש בזה סכנת נפשו, כאשר היה כן בסופו, ואף על פי כן לא הביט על זה מאומה, ומסר נפשו לטובתן של ישראל, נפש אחת בבית המלך. וזהו ומרדכי מת-הלך, שהלך בכוונה, שהגם שיתכן שזה יהא קשור עם סכנת מיתה, אף על פי כן הלך.

ביותר נפשו של עובר אורח, ויוכל להתמסר אליו ביתר שאת איך לקרבו ולהאריחו בביתו.

וכן היה אצל משה רבינו שנבחר מה' להיות רבן ומנהיגן של ישראל, עליו מוטל להבין מיצר נפשו של האדם המדוכא, ולהציל עשוק מיד עושקו. ואם ישאר להתגדל בבית מלך, ולא יטעום צער נפש האומלל, לא יוכל להיות רועה צאן נאמן שישתדל תמיד להשקיט ולהמעיט צערם. על כן כשנתגדל סיבב ה' שיצטרך לברוח מבית המלך, ולהתגורר בודד, להבין ולהרגיש על בשרו נפש הגר האומלל, כי זהו ההכנה הנצרכת לו לעתידו. ומשה השיג זאת, וקרא את שם בנו הראשון הנולד לו על סיבה זו, גרשם, כי אמר גר הייתי בארץ נכריה.

ומה גם שתפקידו לעתיד הוא להיות מליץ על ישראל בעת שיחטאו לפני ה'. ובראותו כל ימיו דרכי הגויים, יכיר הנסיונות הרבים שיש להאדם שישאר עומד חי בצדקו לפני ה'. וישכיל שגם בעת שפלותם המה ברום המעלות נגד ירידתם של הגויים וטומאתם. ובזה יוכל להתקומם ולהמליץ תמיד לפני ה' על חשיבותם של הכלל ישראל.

וכן מצינו אחריו בודד המלך, שהיה נרדף מימי ילדותו מאביו ומאחיו, ושוב מאת שאול המלך, וגם לאחריו מאבשלים בנו. וכל זה הביאו לידי מדריגתו שיהיה מלך ישר והגון ולהתנהג בחמלה עם בני דורו גם עם אויביו. – וזהו שהתפלל דוד המלך על בנו שלמה, ואמר (תהלים עב-א) לשלמה, אלקים משפטיך למלך תן, וצדקתך לבן מלך וגו', ישפוט עניי עם ויושיע לבני אביו, וידכא עושק וגו'. והיינו כי דוד המלך עצמו, הרי נתגדל בעניות ובעוני, וזהו משפט אצלו לעמוד לימין אביו, 'ומשפטיך למלך תן'. אבל הבן מלך הרי נתגדל בשפע ועושר, ומעולם לא טעם דיכוי הנפש של עני, ואין זה מטבעו לעמוד לפחותים, על כן ביקש צדקה

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' שרגא צבי פישמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' יוסף לינק הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסו בתו למזל טוב	מוה"ר ר' חיים ארי רובין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב
מוה"ר ר' שלמה גראוינענר הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' ניסן פריעדמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יצחק דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב
מוה"ר ר' ישע וואלף גרינפעלד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנסו בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' שמשון כ"ץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחתו בנו למזל טוב	מוה"ר ר' שמואל דוד פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדתו בנו למזל טוב